

ÉVSZÁZADOS TÖRTÉNETEK PÉCSRŐL

Dolgozatok
a Csorba Győző Könyvtár
Helyismereti Gyűjteményének
műhelyéből
4.

Csorba Győző Könyvtár
Pécs, 2019

CSORBA GYŐZŐ KÖNYVTÁR KIADVÁNYAI 7.

Sorozatszerkesztő:
Miszler Tamás

Szerkesztette és lektorálta:
Wéber Adrienn

Munkatárs:
Zókáné Bozsik Anna

Kiadja a Csorba Győző Könyvtár
Felelős kiadó:
Miszler Tamás

ISBN 978-963-9043-57-2
ISSN 2064-3616
ISSN 2064-5996

© Szerzők
© Szerkesztő
© Csorba Győző Könyvtár

Tartalom

PAP DÁVID ZOLTÁN Köszöntő	7
BÁNKUTI GÁBOR A helytörténet kutatásának közösségi modellje. A Pécs8 program első éve (2016. november – 2017. november)	9
BODA MIKLÓS Az Örök Város oldalában – Csorba Győző Itáliája	19
GYÁNTI ISTVÁN „A vidéki újságírók nesztora.” Lenkei Lajos (1864–1933) életrajzi vázlat	35
HÁBEL JÁNOS Az első pécsi-baranyai rabbiválasztás	47
KAPOSI ZOLTÁN Falvak a nagyváros vonzásában. Az 1945 után Pécshez csatolt községek gazdasági változásai a dualizmus korában	71
NAGY IMRE GÁBOR Pécsi helyhatósági választások a dualizmusban	89
POLYÁK PETRA Pécsi egyetemi jubileumok a 20. században	111
SÉTÁLÓ FERENC A Megyeri Kertváros első húsz éve	127
TAKÁZS ZSUZSANNA MÁRIA „Jó tanítónő és anya egy személyben nem lehet.” Tanítónők társadalmi megítélése a századfordulón a pécsi sajtó tükrében	141
TEGZES FERENC Honvédnappal – 1917. augusztus 4–5.	155
WÉBER ADRIENN Dr. Németh Béla (1840–1904) régészeti tevékenysége	181
A kötet szerzői	221
A konferencia programja	223

A helytörténet kutatásának közösségi modellje.

A Pécs8 program első éve (2016. november – 2017. november)

A Pécs8 program¹ a Pécs Története Alapítvány nagyszabású vállalkozása, egy szakmai és társadalmi igényeket egyaránt kielégítő városmonográfia megvalósítása kapcsán indult meg. A kezdeményezést kettős kihívás ihlette: a monográfia-sorozat utolsó, az 1945 és 1990 közötti időszakot feldolgozó nyolcadik kötetének tervezésekor nyilvánvalóvá váló tartalmi és módszertani nehézségek. Egyfelől az, hogy a korszakra vonatkozó források jelentős része vagy nem került még be a közgyűjteményekbe, vagy olyan élő tudás, melyhez csak a korszak tanúinak személyes megszólításával juthatunk el. A módszertani problémát az jelenti, hogy hogyan írható meg úgy egy városmonográfia, hogy az szó szerint is eladható legyen, vagyis a nagyközönség számára is érdekes legyen, egyszersmind hiteles narratívát adjon.² Mi az az elbeszélés mód, ami leginkább megfelel a befogadói igényeknek, ami élményt nyújtva tudatosítja az érintettséget? A dilemma másik oldala: melyek azok a hangsúlyok, szerkesztés- és elemzés mód, amelyek segítségével a város múltját az egyes tematikák mozaikos egymás mellé illesztését meghaladva hálózatként, egymást feltételező és egymásra ható tényezők organizmusaként lehet bemutatni? Megfelelő minta, „sablon” hiányában hogyan alkotható meg a város történetéből a város „antropológiája”?³

A várostörténészek tekintélyes része egyetért abban, hogy a „város nem egyszerűen passzív befogadója a gazdasági, társadalmi, politikai aktivitásnak, hanem ezen erők interakciójának színhelye, és ezeknek a tényezőknek az összjátéka sajátos, karakteres, egyedi formációkat hozhat létre.”⁴ A városmonográfia nyolcadik kötetére utaló, Pécs8 elnevezéssel illetett ötlet abból a meggyőződésből (valójában kezdetben sokkal inkább kontúr nélküli inspirációból⁵) indult ki, hogy ez, a kutatások sora által megerősített konklúzió, kutatói stratégiaként alkalmazva akár az eredményes munka feltétele is lehet. Az interakcióból bontakozhat ki egy új típusú városmonográfia korszerű formája, a váratlan

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² A településtörténeti monográfiákkal szembeni elvárásokról, azok lehetséges funkciójáról és céljáról átgondolt összefoglalás: VONYÓ 2003.

³ E tekintetben (is) gondolatébresztő: BÁCSKAI 2003 és GYÁNI 2003 írása.

⁴ BÁCSKAI 2011, 206.

⁵ A meghatározó benyomás, az egész program ötlete Barabási Albert-László: *Behálózva. A hálózatok új tudománya* című könyvének (BARABÁSI 2013) elolvasásához kötődik. Erre 2016 nyarán került sor.

dolgok keresztezéséből innovatív megoldás születhet. Azaz a város arculatának és egyedi jellemvonásainak, a kifelé közvetített imázson túli megragadásához az itt élők egykori és mai identitásának, lokális tudatának megragadására van szükség, ami leginkább személyes kapcsolatokon, reflexiókon és kreatív interpretációkon keresztül érhető el. Ehhez pedig olyan fórumok szükségesek, melyek által a pécsi civilek – beleértve a tudományos kutatásokban általában figyelmen kívül hagyott csoportokat is – bekapcsolódhatnak Pécs 1945 és 1990 közötti története feltárásába. A Pécs8 ezért kreatív együtt gondolkodásra, közös alkotásra hívta, korosztálytól függetlenül, Pécs minden egykori és jelenlegi lakosát.

A tervezéskor a hálózatelmélet eredményeire támaszkodtunk és nem pusztán elméleti síkon.⁶ Az anyagi erőforrások korlátozottsága, az intézményesültség – tudatosan vállalt – hiánya, a kutatói és oktatói tapasztalat valamint a tudományszervezés és a tudományos eredmények disszeminációjának kihívásai a hálózatelmélet gyakorlati alkalmazhatóságának kérdésére irányították a figyelmünket. Ha a természettudományok törvényszerűségei, az internet algoritmusai vagy akár a terroriszervezetek és titkosszolgálatok működése igazolja a „hálózatok világának” hatékony működését, miért ne lehetne mindez igaz a bölcsészettudományok területén, a tudás létrehozásában és megosztásakor? A realitásokat figyelembe véve egy két fős szervezői team számára nem is igen kínálkozott más lehetőség, mint moduláris struktúrában gondolkodni. Pókként hálót szőni. A kölcsönös érdekeltég alapján együttműködni olyan szereplőkkel, melyek maguk is jelentős kapcsolatrendszerrel rendelkeznek, e csomópontokat összekötni és ezzel (saját kapcsolataikat is) új lehetőségekhez juttatni. A csomópontok (és kapcsolataik) közötti kommunikáció felvállalása lehetővé teszi a rendszer részei számára, hogy egymástól függetlenül működjenek, ugyanakkor hidat alkot az egyes szereplők között. Így, a *„sok eltérő alkotóelem, külön-külön fejlődve, egy olyan rendszerhez járul hozzá, mely jóval több, mint részeinek összege.”*⁷

A hálózat működőképessége és növekedése szempontjából is fontos tehát, hogy minden csomópont érdekelt legyen az együttműködésben, a kapcsolódásban, ezért kezdetben olyan partnereket kerestünk, akik akár hivatalból, akár az érintettség, vagy érdeklődés okán eleve foglalkoznak valamilyen módon Pécs történetével, így a kooperáció számukra is hasznos.

A hálózatépítés első lépéseként 2016 novembere és 2017 februárja között a Pécs8 közvetítésével együttműködési megállapodás született a Pécs Története Alapítvány (PTA) és a Csorba Győző Könyvtár Helytörténeti Osztálya, illetve a PTA és a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága, majd nem sokkal később a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya, az Egyetemtörténeti Gyűjtemény és legutóbb az Egyetemi Levéltár között. A megállapodás értelmében a felek közös programok szer-

⁶ A program tervezését 2016 őszén kezdte el jelen összefoglalás szerzője és Dr. Dévényi Anna, a PTE BTK Történettudományi Intézet Modernkori Történeti Tanszéke oktatója. A tanulmányban felsorolt programok és következtetések közös munka eredményei.

⁷ BARABÁSI 2013, 191.

vezésén, kutatói együttműködéseken, stb. túl a Pécs8 céljai mellett is elkötelezték magukat. Kivételes kutatási lehetőségeket biztosítanak a programba bevont egyetemi hallgatók számára és egy feladatkörükhöz tartozó vállalással, a Pécs8 lakossági felhívásaira beérkező dokumentumok befogadásával és archiválásával saját gyűjteményeik állományát is gyarapítják. Ezzel egyidőben ugyanis, a helyi média – mindenekelőtt a Pécsi Kommunikációs Központ és ingyenes, városi terjesztésű lapja, a Pécsi Hírek – készséges segítségével sikerült megteremteni a lakosság eléréséhez szükséges útvonalakat.

A Pécs korabeli történetéről személyes emlékeket őrző lakosokat felhívással szólítottuk meg, ezt nem sokkal később két célzott, Pécs intézményei és civil közösségei, majd Pécs minden egykori és jelenlegi egyetemi polgára számára kiadott felhívás követte.⁸

E „primitív hálózat” lett az alapja a pécsiek részvételének Pécs 1945 és 1990 közötti történetének feltárásában.

Különösen izgalmas kihívás és a monográfia szempontjából is kulcsfontosságú szempont, hogy a múlt felidézése, az emlékek és források felszínre segítésével párhuzamosan megfogalmazódhasson az is, mit jelent mindez a pécsiek – fiatalok és idősek – számára ma. Azaz hogyan formálja a város múltja a jelenét, és hogyan határozza meg a jelen a múlttól való gondolkodást. A Pécs8 által kezdeményezett programok ezeknek a hatásoknak a tudatosításával a lokális identitást és a helyi közösségeket is formálhatják, erősíthetik, ami a kutatás „társadalmi hasznosulásának” egy nehezen mérhető, de rendkívül fontos hozadéka. A Pécs8 egyik fontos eredménye, hogy az intézmények mellett a „civiliek” nem csak forrás- illetve adatközlőként és a történészek által létrehozott tudás befogadóiként jelennek meg a programban. Ehhez viszont előre nem kalkulálható módon, a lehetőségekhez és igényekhez alkalmazkodva, több ponton is ki- illetve túl kellett lépni a hagyományos ismeretterjesztés sémáin. A tapasztalatok (és kapcsolatok) átrendezték a kérdések hierarchiáját. A fő kérdés nem az, hogy miként lehet/kell a tudást (ismereteket) a „tudósoktól” a „laikusok” felé közvetíteni, hanem, hogy hogyan lehet a helyi (pécsi) közösség lehető legszélesebb rétegeit bevonni (szakemberek facilitátori közreműködésével) a tudás megkonstruálásába és megosztásába. Nem egyszerűen „terjeszteni” az ismereteket, hanem felszínre hívni, összegyűjteni, majd formát és fórumot adni ezek értelmezésének, átadásának, közkinccsé tételének.

Az már a tervezés fázisában nyilvánvaló volt, hogy az internet mint ismeret-szervező és kooperációs felület használata kulcsfontosságú a Pécs8 céljainak

---

⁸ A lakossági felhívásra beérkező első impozáns anyag Tóth Tibor Endre országos viszonylatban is jelentős képeslapgyűjteménye és egy Pécs műemlék jellegű épületeit 1951-ben közel 100 képben megörökítő albuma volt. A digitalizálást és az album restaurálását követően az eredeti dokumentumok visszakerültek a tulajdonoshoz. A teljes digitalizált archívum „Tóth Tibor Endre képeslapgyűjteménye” címen a Csorba Győző Könyvtár Helytörténeti Osztályán megtekinthető, kutatható. Köszönjük Tibi bá!

megvalósításában.⁹ A lassan projektte terebélyesedő ötlet a saját honlap indításától vett igazán lendületet. A www.pecs8.hu az NKA támogatásával és a Craetive Bt. közreműködésével jött létre 2017 januárjában. E honlappal olyan színteret kívántunk létrehozni, ahol Pécs korabeli történetével kapcsolatban minden ötlet, egyéni ismeret és közösségi emlék közös élménnyé válhat. A honlap 2017 júliusáig hetente 2–3 alkalommal frissült, az új tartalmak az oldalhoz kapcsolódó Facebook-oldal¹⁰ segítségével érik el azonnal a nyilvánosságot. A honlap sikere – az első évben hetente átlagosan 600 látogató – messze felülmúlta előzetes várakozásainkat. Az oldal elsődleges célja, hogy megossa és közkinccsé tegye a Pécs8 felhívásaira beérkezett, a közgyűjteményekben archivált új anyagokat. Ez a bázis lehetővé teszi, hogy az elmúlt évtizedekben megjelent ún. „digitális bölcsészet” (digital humanities) paradigmájának megfelelően a város története digitalizált formában azonnal hozzáférhetővé, megismerhetővé, sőt alakíthatóvá váljon. A közgyűjteményekben őrzött történeti források és a projekt során hozzáférhetővé váló ego-dokumentumok a digitális térben egyesülve a város egyedi történeti mátrixát hozzák létre, mely egyszerre lesz a kollektív emlékezet alakítója és lenyomata.

A weboldal *Galéria* rovata a beérkező fényképekből és a rendezvények fotóiból közöl válogatásokat, illetve a Control Stúdió által az utókornak megmentett és felkérésünkre digitalizált archív filmekből közöl részleteket. Egy jellemző adat: az 1969-ben készült Városkrónika első részletét, aminek fennmaradásáról a téma iránt érdeklődők sem tudtak, több mint 30 000-en tekintették meg, a Facebookon több mint 300 megosztást ért el. A *Mozaikok* rovatban pécsi életképek olvashatók a legkülönbélebb tematikákban. Néhány ezek közül már önálló sorozattá állt össze (pl. Pécsi kórkép – 1945, Pécsi muzsikások, Sör-kör). Külön mappában gyűlnek a hallgatói anyagok (Pécs8 kutatószeminárium), és itt olvashatóak azok a rövid írások is, amelyeket kutatók vagy a város iránt elkötelezett pécsiek készítettek a Pécs8 felkérésére vagy saját kezdeményezésből. A *Projektek* rovatban a Pécs8 által inspirált városi, iskolai projektek felhívásai, leírásai, beszámolóik kapnak helyet igényes kivitelben, a Pécsi Kommunikációs Központ grafikusai által készített kreatív köntösben. Az *Aktuális* rovatban az újdonságok mellett a Pécs8-ról szóló híradások – újságcikkek, interjúk, televíziós felvételek – tekinthetők meg. A *Linkek* Pécsről szóló honlapokat ajánl rövid ismertetéssel, a *Taneszközök* a közoktatásban adaptálható mintákat közöl, melyeket a Pécs8 által szervezett tanulmányi vetélkedők feladataiból és tapasztalataiból állítottunk össze.

A Pécs8 az online fórumok mellett és elsősorban különféle közösségi eseményeket hozott létre vagy inspirált. Ezek, a konstruktív tanuláselméleti paradigma kereteiben gondolkodva a ráhangolódást és a reflektálást szolgálják, azzal a szándékkal, hogy a jelentésteremtés személyes és egyéni kognitív folyamatai is megvalósuljanak. E programokhoz „külső tárhelyként” a webes felület nyújt támogatást. A Pécs8 hálózatelméleti megközelítése értelmében nemcsak a tudás létrehozása és megosztása történik kooperatív és (pedagógiai érte-

⁹ KARVALICS 2004, 190–206.

¹⁰ <https://www.facebook.com/pecs8/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

lemben) inkluzív módon, de a tanulási folyamat tervezése és „irányítása” is: a megvalósult programokat és a létrejött tartalmakat a hálózat szereplői között kialakult interakciók formálták, e szereplők igényeihez és lehetőségeihez igazodva.

Az interakciókból születtek, az együtt-gondolkodásból/-ban formálódtak a Pécs8 első, rendhagyó közösségi eseményei is, a Sopianae Slam Poetry Clubbal szervezett slam poetry est és a Control Stúdió Filmegyesülettel létrehozott film-mustra és filmes workshop. Ezek különösen inspirálóan hatottak a későbbi fejleményekre is (bővebben mindezekről később). Ezek az interakciók kreatív, változatos és váratlan irányokba terelik a programot, kiszélesítik és színesítik a hálózathoz kapcsolódó szervezetek, személyek és kezdeményezések körét. Bebizonyosodott, hogy egy helytörténeti kutatás, illetve annak eredményei rendkívül sok közösségi, művészeti, oktatási, stb. tevékenység során használhatók fel, és minden ilyen „felhasználás” egyben „közös értelmezés” is.

A Pécs8 első évének legfontosabb eredménye, hogy sikerült megszólítani és aktivizálni több, a tudományos kutatásokban rendszerint figyelmen kívül hagyott csoportot. Jelesül a középiskolás diákokat és az egyetemi hallgatókat, illetve a Pécs korabeli történetéről személyes emlékeket őrzők egy szűkebb körét. Mellettük számos olyan közösség és személy kapcsolódott a programhoz, akiknek érintettsége elsősorban egyáltalán nem magától értetődő, de az együttműködés során kiderült, hogy a Pécs8-cal kölcsönösen gazdagíthatják egymást. Ilyenek az iskolák mellett a már említett slam poetry club és filmes egyesület, playback és improvizációs színházi társulatok, fotóklub stb.

Slam poetry est. Pécs, Nappali, 2017. február 15.

Az eseménynek az utóbbi évek egyik legfontosabb helyi találkozási pontja, a Nappali nevet viselő szórakozóhely adott otthont a Sopianae Slam Poetry februári klubestjének keretében. Az est témáját a Pécs8 program kezdeményezésére Pécs 1945 és 1990 közötti története jelölte ki (Pécs8 Special). A jelentkezők öt, a város korabeli életének egy-egy pillanatát megörökítő képből meríthettek ihletet. Minthogy a „slammerek” többsége 1990 után született, élesben vetődött föl az alapvető kérdés: mit ragad meg, mit akar és tud elbeszélni egy korosztály személyes érintettség, élmények nélkül e korszakról, illetve annak lokális lenyomatáról? Azaz a Pécs8 program egyik alapvető kihívásával álltunk szemben. Az y-generáció pedig bizonyított. Színvonalas és őszinte szövegekkel, kreatívan, manír nélkül. Kövér András (Kövi) profi moderálásával, telt ház előtt teremtve remek hangulatot.¹¹

Vályogból panel – Városismereti vetélkedő. Pécs, PTE Deák Ferenc Általános Iskolája, 2017. május 4.

A PTE Deák Ferenc Általános Iskolája és a PTE Történelemtudományi Intézete együttműködésével a Pécs8 program keretében megvalósult helyismereti vetélkedő azt a csöppet sem egyszerű feladatot tűzte ki maga elé, hogy bizonyítsa:

¹¹ Az esemény képes, videófelvétellel és szövegekkel ellátott összefoglalója megtekinthető a program honlapján: <https://pecs8.hu/slam-poetry-beszamolo/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

még egy panel lakótelep története is lehet érdekes. A szigeti városrész külvárosias utcáinak kicsi, sokszor még vályogból épült házait az 1960-as '70-es években bontották el, és emelték a helyükre a ma is látható, akkoriban modernnek számító, komfortos panelházakat, új áruházakat, iskolákat, köztereket. A régi utcákkal együtt eltűntek a régi, zömében még maszek kisboltok, üzletek, műhelyek is, az átalakuló térszerkezet az életmódot is gyökeresen átformálta: a kispolgári miliőt felváltotta a szocialista életstílus. A vetélkedőn kilenc, háromfős csapat vett részt, az általános iskolák 7. és 8. osztályából. A program egészét a konstruktív tanuláselméletre építő RJR (ráhangolódás – jelentésteremtés – reflektálás) modellben terveztük meg, a kreativitásra és kompetencia-fejlesztésre épülő feladatokat Horváth Kriszta és Simon Gyöngyi a PTE Deák Ferenc Gyakorló Iskola tanárai, Páli Gergő történelemtanár szakos egyetemi hallgató és a Pécs8 program kezdeményezői állították össze. A vetélkedő során a diákok a korabeli térképek, sajtó és képi források, az internet valamint „terepen” végzett kutatások segítségével derítették fényt a városrész átalakulására.¹²

Pécs8 filmmustra. Apolló Mozi, 2017. május 17.

A Pécs8 és a Control Stúdió közös programjára amatőr alkotók, alkotóközösségek és hivatásos filmesek egyaránt jelentkezhettek korhatár megkötése nélkül. Az esemény a különféle ötletek és előre nem kalkulált fejlemények hatására, a kreatív és aktív partnerek segítségével a Pécs8 kezdeti, kettős célkitűzésének eredeti ötvözte lett. A Control Stúdió Filmegyesületnek köszönhetően egyrészt alig ismert korabeli filmek váltak közkinccsé, a beérkezett pályázati munkák és a mustrát közvetlenül megelőző 24 órás filmkészítő workshop alkotásai pedig a mai, ifjabb generáció hangján keltették életre, beszéltek el az 1945 és 1990 közötti időszak pécsi mindennapjait, hangulatait. A workshop május 16-án, 16 órakor közös eligazítással indult a Várostörténeti Múzeumban, ahol Pásztor Andrea és Gál Éva muzeológusok a korszakra jellemző használati tárgyakkól rögtönöztek ihletadó kiállítást. A csapatoknak ettől kezdve 24 óra állt rendelkezésre, a kész munkákat 17-én 16 óráig kellett feltölteni egy tárhelyre. A szervezésben és a feladat kidolgozásában Ákli Krisztián vállalt oroszlánrészt. A filmeseket egy szakértői csapat – Arató Péter (filmés technika), Ákli Krisztián (színház), illetve a Pécs8 szervezői (történelem) – támogatta, akiktől telefonon és Facebookon folyamatosan, illetve egy közös „munkareggelin” személyesen is lehetett segítséget kérni. A megadott határidőre 12 film készült el. A Pécs8 filmmustra első felvonásában a Control Stúdió értékmentő munkájának köszönhetően fennmaradt, Arató Péter és Tóth Marcell által gondozott és válogatott filmek kerültek vetítésre 35 mm-es filmtekercsekről. Ezt a diákcsapatok három perces kisfilmjeinek bemutatása követte. A filmeket rangos zsűri, Pálfi György filmrendező (Hukkle, Final Cut) és Pamuki Krisztián operatőr (Control Stúdió Filmegyesület) interaktív beszélgetés keretében értékelte a Trafikban.¹³

¹² Az esemény leírása és a vetélkedő anyagából összeállított oktatási programcsomag elérhető a projekt honlapján: <https://pecs8.hu/valyogbol-panel-a-szigeti-varosresz-atepitese-oktatasi-programcsomag-helyismereti-vetelkedo-pecs-2017-majus-4/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

¹³ A filmmustra képes beszámolója és az elkészült kisfilmek megtekinthetők a projekt honlapján:

Playback színház a Múzeumok Éjszakáján. JPM Várostitörténeti Múzeum, 2017. június 24.

Zsolnay kút Mexikóban - büszkeség; Ágoston tér - időből kihullva sakkozó férfiak; hömpölygő Tettye-patak - lakásvásárláshoz vonzerő; '56 ősze - történet tekintetek találkozásáról, félelemről, a „szegény kis ruszkiról”; biciklizés a végtelennek tűnő 6-os úton a perzselő nap alatt - egy örökre beégett emlék... Személyes történetek keltek életre rögtönzött jelenetekben a pécsi Keret Alkotó Csoport jóvoltából a Múzeumok Éjszakáján a JPM Történeti Osztálya „*Gyere velünk múzeumba!*” sorozatának rendhagyó programján. A keretet Pécs története adta, a témaválasztást a Pécs8 inspirálta.¹⁴

PTE BTK 35/25. 2017. november 8.

Megtisztelő felkérésnek tett eleget a Pécs8 csapata a pécsi bölcsészképzés 25. jubileumára készített „színes műsorral”. A kihívás komplex, a megoldás ezúttal is kooperatív volt. A PTE BTK meglehetősen forráshiányos történetének feltárásához a Pécs8 hálózat szinte összes intézményi (közgyűjteményi) szereplőjének segítségére szükségünk volt, és számos privát visszaemlékezést kellett gyűjtenünk. A történet elbeszélésében, „élővé tételében” a PTE BTK Improvokál Társulata, DJ Venom, és Somogyi Csaba országos slammer bajnok, valamint a kar hallgatói voltak segítségünkre, a produkciót Ákli Krisztián rendezte.

Csorba Győző Versmondó Verseny. Dóm Múzeum, 2017. november 11.

A Magyaratanárok Egyesületének szakmai támogatásával indított, Baranya, Somogy és Tolna megye középiskolás diákjai számára kiírt pályázat a Szent Mór Iskolaközpont és a Csorba Győző Társaság érdeme. A nívós rendezvényt a Pécs8 a nyilvánosság fórumainak biztosításával támogatta.¹⁵

Pécs8 kutatószemináriumok

A Pécs8 szervezői a Pécsi Tudományegyetem Történettudományi Intézete oktatóiként a 2017-18-as tanév őszi szemeszterében egy, tavasszal két kurzust is hirdettek a hallgatók számára, így kapcsolva be őket a közös munkába. A diákok egyrészt a programok szervezésében szerezhettek tapasztalatot, másrészt a kurzus vezetőinek mentori segítségével mellett önálló kutatásokat végeztek a helyi közgyűjteményekben. Elkészült munkáik számára a Pécs8 honlapja és Facebook oldala biztosít megjelenést. A Pécs8 közvetítésével a hallgatók több interjút is készítettek, ezek szerkesztése és publikálása a közeljövő feladata.

Szakmai és ismeretterjesztő előadások, fórumok

E tekintetben a Pécs8 kezdeményezőinek számos konferencia és ismeretterjesztő előadása mellett egy 2017. május 3-ai kerekasztal beszélgetés érdemel kiemelt figyelmet Pécs iparáról a szocializmus korában. A rendhagyó, komoly média

---

<https://pecs8.hu/beszamolo-filmmustra/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

¹⁴ Az esemény képes beszámolója elérhető a projekt honlapján: <https://pecs8.hu/beszamolo-playback-szinhez/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

¹⁵ <https://pecs8.hu/esorba-gyozo-verseny-2017/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

érdeklődéssel kísért beszélgetés szervezésében a Pécs Története Alapítvánnyal és a Pécsi Kereskedelmi- és Iparkamarával működöttünk együtt, a résztvevők Göndöcs István, a Mecseki Szénbányák Vállalat volt vezérigazgatója, Timár István, a Pannónia Sörgyár volt igazgatója, Fodor Imre, a Mecsekvidéki Vendéglátó Vállalat volt igazgatója, Marczy Mihály, a Pécsi Kesztyűgyár volt gyár-igazgatója és Sallay Árpád, a Mecseki Ércbányászati Vállalat beruházási és tervezési főosztályának volt vezetője voltak.¹⁶

A kutatók éjszakáján rövid, interaktív ízelítőt adtunk a várostörténet komplex és élményközpontú megközelítési lehetőségeiről, a városrendezési tervektől a személyes élettörténetekig haladva, érzékeltetve a globális és lokális hatások és kölcsönhatások bonyolult, városképet, eseményeket és életet alakító hálóját.

A Pécs8 szakmai és módszertani eredményeit a Pécs Története Alapítvány, a Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Tudományos Bizottsága, a Pécsi Tudományegyetem és a Csorba Győző Könyvtár konferenciáin ismertették.

A hálózatos együttműködés kibontakozása szempontjából bizonyára nem értékelhető túl a nyilvánosság szerepe. A Pécs8 csak úgy válhatott relatíve rövid időn belül „pókká”, hogy a média részéről kezdettől kedvező fogadtatást, kiemelt figyelmet kapott. A kezdeményezésről és programjainkról lényegében az összes helyi érdekeltégű nyomtatott és online lap, valamint televízió beszámolt már az első évben (*Pécsi Hírek, Dunántúli Napló, Made in Pécs, Kertoárosi Lap, bama.hu, pecsma.hu, Pécs TV, Univ TV*). A projekt tágabb ismertségét jelzi, hogy pécsi helytörténeti témákban nem egy esetben az országos médiumok is (pl. M2 Petőfi TV) a Pécs8-hoz fordultak szakértői segítségért.

A Pécs8-nak az induláskor semmiféle anyagi forrás nem állt rendelkezésére. Kezdetben többen és jó szándékkal intettek minket arra, hogy egy efféle program rengeteg pénzbe kerül. A tapasztalatok mégis a hálózatelméletből levonható következtetéseket igazolták. Az első évben a Nemzeti Kulturális Alap 500.000 forintos pályázati támogatásából¹⁷ és a PTA egyes rendezvényekre adott, összességében szintén félmillió forint körüli támogatásából gazdálkodtunk. Az nyilvánvaló, hogy ekkora összegből nem működhetett volna e szerteágazó és a „körítést”, a „csomagolást”, a megjelenést a hatékonyság nélkülözhetetlen kellékeként, hovatovább a siker egyik feltételeként kezelő program.¹⁸ A működést az intézményi és a civil (humán) erőforrások hatékony és kreatív felhasználása biztosította. Partnereinket nem egyszerűen arra hívtuk, hogy támogassák rendezvényeinket és terveinket, hanem arra, hogy saját ötleteikkel, saját kezdeményezéseikkel, saját igényeik és lehetőségeik mentén kapcsolódjanak a Pécs8 programhoz: az általunk felvetett ötletekből ihletet merítve, a programhoz kiépített kapcsolati háló segítségével valósítsák meg saját elképzeléseiket. Ezál-

¹⁶ Az eseményről bővebben a projekt honlapján lehet olvasni: <https://pecs8.hu/vallalatok-kora-pecsma-2017-05-04/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

¹⁷ A pályázatot a Pécs8 intézményes kereti hiányában a Pécs Története Alapítvány fogadta be.

¹⁸ A teljesítmény és a siker összefüggéseiről lásd: BARABÁSI 2018.

tal nemcsak a rendezvények, programok száma hatványozódik, de a bevont humán és anyagi erőforrások mértéke is. A költséghatékonyságot a Pécs8 első évében a tucatnyi együttműködő partner közös érdekeltsége biztosította.

Ennek megfelelően a siker és a dicséret is a hálózatot illeti, az első babérokat az összekötő szerepnek köszönhetően sok szempontból méltánytalanul mégis a Pécs8 arathatta le...

2017. május 22-én, a PTE Innovációs Nap keretében a PTE Innovációs Díj – 2017 Bíráló Bizottsága a *Legígéretesebb kutatómunkáért – Innovációs Díj III.* helyezettje címmel tüntette ki a Pécs8 programot, ami a javarészt műszaki- és orvostudományok mezőnyében valóban komoly elismerés. Az már a hálózatok természetéből adódik, hogy a díj, illetve az annak köszönhető új kapcsolatok katalizátorként hatottak annak az ötletnek a megvalósításához, amely a társadalomtudományi kutatások piaci felhasználásának a program során egyre inkább tudatosuló problémájára, illetve hiányára kínál(hat) szerény választ. A *Pécs8swap* elnevezésű, a PTE Kutatáshasznosítási és Technológia-transzfer Osztálya által felkarolt webes alkalmazás története azonban már a Pécs8 második évről szóló beszámoló témája.¹⁹

2018. január 5-én egy újabb váratlan elismerést, egyben fontos visszajelzést kapott a Pécs8, a Made In Pécs városmagazin díját „Az év civil projektje” kategóriában. A város kulturális és közéleti eseményeire érzékenyen reagáló lap szerkesztőségének indoklása szerint a Pécs8 eredeti célkitűzése „*önmagában is becsülendő ügy, ám a Pécs8 túlnőtte magát, már-már mozgalommá vált [...] amire vevők a fiatalok.*”²⁰

A Pécs8 programot alapvetően egy történettudományi-módszertani probléma ihlette, a megvalósítás során azonban ezen messze túlmutató – és talán izgalmasabb – kérdésekre talál(t) választ. A tudományos eredmények széles körű disszeminációja, a tudományos ismeretterjesztés kreatív és alapvetően a hálózatelméletre épülő új formái egyfelől a *digital humanities* egészen új paradigmájához, másfelől a társadalomtudományi kutatások piaci és lokális, közösségi felhasználásának problémájához vezettek. De ez már valóban a második év története.

¹⁹ Ezúton is külön köszönet Orosz Dánielnek a PTE Kancellária Pályázatmenedzsment és Innovációs Igazgatóság menedzserének a támogató hozzáállásért és a mindenkor készséges segítségért.

²⁰ <https://madeinpecs.hu/lokal/made-in-pecs-dij-2017-%E2%80%93-az-ev-civil-projektje> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

Irodalomjegyzék

Könyvek, tanulmányok, szócikkek

- BÁCSKAI 2003 = Bácskai Vera: A várostörténet újabb dilemmái. In: Vonyó József (szerk.): *Várostörténet, helytörténet. Elmélet és módszertan*. Pécs Története Alapítvány, Pécs, 2003, 13–19. (Tanulmányok Pécs történetéből 14.)
- BÁCSKAI 2011 = Bácskai Vera: A magyar várostörténet-írás a 21. század elején. In: *Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv 19* (2011) 203–210.
- BARABÁSI 2013 = Barabási Albert-László: *Behálózva. A hálózatok új tudománya*. Helikon Kiadó, Budapest, 2013.
- BARABÁSI 2018 = Barabási Albert-László: *A képlet. A siker egyetlen törvényei*. Libri, Budapest, 2018.
- GYÁNI 2003 = Gyáni Gábor: Városbiográfia és mikrotörténet. In: Vonyó József (szerk.): *Várostörténet, helytörténet. Elmélet és módszertan*. Pécs Története Alapítvány, Pécs, 2003, 19–29. (Tanulmányok Pécs történetéből 14.)
- KARVALICS 2004 = Z. Karvalics László: Internet és társadalomtudomány: a kutatás helyzete. In: *Információs társadalom 4:3–4* (2004) 190–206.
- VONYÓ 2003 = Vonyó József: Szempontok a város- illetve községtörténeti monográfiák elkészítését szolgáló alapkutatások megszervezéséhez. In: Vonyó József (szerk.): *Várostörténet, helytörténet. Elmélet és módszertan*. Pécs Története Alapítvány, Pécs, 2003, 103–121. (Tanulmányok Pécs történetéből 14.)

Internetes hivatkozások

- <https://www.facebook.com/pecs8/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)
- <https://madeinpecs.hu/lokal/made-in-pecs-dij-2017-%E2%80%93-az-ev-civil-projektje> (Letöltés: 2018. máj. 10.)
- <https://pecs8.hu/beszamolo-filmmustra/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)
- <https://pecs8.hu/beszamolo-playback-szinhez/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)
- <https://pecs8.hu/csorba-gyozo-verseny-2017/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)
- <https://pecs8.hu/slam-poetry-beszamolo/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)
- <https://pecs8.hu/vallalatok-kora-pecsma-2017-05-04/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)
- <https://pecs8.hu/valyogbol-panel-a-szigeti-varosresz-atepitese-oktatasi-programcsomag-helyismereti-vetelkedo-pecs-2017-majus-4/> (Letöltés: 2018. máj. 10.)

A kötet szerzői

Dr. habil. Bánkuti Gábor, egyetemi docens, PTE BTK Modernkori Történeti Tanszék, Pécsi Hittudományi Főiskola

Boda Miklós, irodalomtörténész, nyugalmazott könyvtáros, címzetes igazgató

Gyánti István, segédlevéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára

Hábel János, helytörténeti kutató

Prof. Dr. Kaposi Zoltán, az MTA doktora, egyetemi tanár, intézetigazgató, PTE Közgazdaságtudományi Kar

Nagy Imre Gábor, igazgatóhelyettes, főlevéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára

Pap Dávid Zoltán, osztályvezető, Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Gyűjtemény; PhD hallgató, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

Polyák Petra, levéltáros, PTE Egyetemi Levéltár; doktorjelölt, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

Sétáló Ferenc, nyugdíjas földmérő mérnök

Dr. Takács Zsuzsanna Mária, egyetemi adjunktus, PTE BTK Neveléstudományi Intézet

Dr. Tegzes Ferenc, nyugalmazott főlevéltáros, Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára

Wéber Adrienn, kulturális menedzser, Csorba Győző Könyvtár; PhD hallgató, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

Évszázados történetek Pécsről Helytörténeti konferencia

2017. november 24.
Pécs, Csorba Győző Könyvtár (Universitas utca 2/a.)
0. szinti konferenciaterem

10.00–10.20 Köszöntő

Pap Dávid Zoltán,
a Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Osztályának vezetője

Dr. Pilkhoffer Mónika,
a Pécs Története Alapítvány titkára

I. szekció

Levezető elnök: Dr. Vonyó József, a Pécs Története Alapítvány elnöke

Pécs monográfia jelenkori története

10.20–10.40 Dr. Bánkuti Gábor
A „Pécs8” program első éve. Eredmények, tapasztalatok.

Jeles pécsi személyek történetei

10.40–11.00 Wéber Adrienn
Dr. Németh Béla (1840–1904) régészet tevékenysége

11.00–11.20 Gyánti István
„A vidéki újságírók nesztora.” Lenkei Lajos (1864–1933) életrajzi vázlata

11.20–11.40 Boda Miklós
Az Örök Város oldalában. Csorba Győző Itáliája

11.40–12.00 Hozzászólások

12.00–13.00 Ebédszünet

II. szekció

Levezető elnök: Pap Dávid Zoltán,
a Csorba Győző Könyvtár Helyismeret Osztályának vezetője

Pécsi választások történetei

13.00–13.20 Hábel János

Az első pécsi-baranyai rabbiválasztás

13.20–13.40 Nagy Imre Gábor

Pécsi helyhatósági választások a dualizmusban

Pécsi ünnepélyek történetei

13.40–14.00 Dr. Tegzes Ferenc

„Honvédnep” 1917, avagy világégés és népünnepély

14.00–14.20 Vámos Eszter

Az 1920-as évek tettyei népünnepélyei

14.20–14.40 Polyák Petra

Pécsi egyetemi jubileumok a 20. században

14.40–15.00 Hozzászólások

15.00–15.20 Kávészünet

Pécsi városrészek történetei

15.20–15.40 Prof. Dr. Kaposi Zoltán

A Pécshez csatolt 11 község gazdasági és társadalmi fejlődése
a dualizmus korában

15.40–16.00 Sipos Balázs

Pécs, Diós dűlő rendezési tervei és a megvalósulása 1958–1990 között

16.00–16.20 Sétáló Ferenc

A Megyeri Kertváros első 20 éve

Pécsi nőnevelés története

16.20–16.40 Dr. Takács Zsuzsanna Mária
„Dércsípte őszi rózsá” vagy „üde liliom”

16.40–17.00 Hozzászólások

17.00 Zárszó

Pap Dávid Zoltán,
a Csorba Győző Könyvtár Helyismeret Osztályának vezetője